

§ 27. Назоўнікі зборныя і рэчыўныя

176. Прачытайце тэкст. Вызначце стыль і тып маўлення.

Тату ў нядзелю прыйшла добрая думка — схадзіць у батанічны сад. Усе яе падтрымалі.

Каля ўвахода і на алеях было шмат людзей. Мітусліва бегала **дзетвара**. Дарослыя ўголас чыталі надпісы на таблічках і не стрымліваліся: «Ах, якія гладыёлусы! Якія астры! А вяргіні!»

Мы пайшлі па дубовай алеі, потым — па яблыневай. На дрэвах ціха шапацела **лісце**, чырванела **садавіна**.

Потым мы ішлі каля возера, бачылі, як спаважна і ганарыста плаваюць чорныя і белыя лебедзі, жыруюць каля астраўка дзікія качкі, мітусіцца дробнае **птаства**. Па бярозавай алеі дайшлі да плантацый руж і фантанчыка. Вецер раздзімаў пырскі, і ў іх пералівалася ўсімі фарбамі вясёлка (*Паводле П. Місько*).

З выдзеленых у тэксце назоўнікаў выберыце і запішыце тыя, якія абазначаюць сукупнасць: 1) людзей; 2) жывых істот; 3) аднародных прадметаў.

 Пагуляем у даследчыкаў-мовазнаўцаў. Паспрабуйце правесці наступны эксперымент: далучыце да выдзеленых назоўнікаў словы *два*, *тры*. Ці маюць сэнс такія граматычныя канструкцыі? Вызначце лік назоўнікаў. Зрабіце вывад пра тое, ці можна ад прапанаваных назоўнікаў утварыць форму множнага ліку.

гладыёлус

Зборныя назоўнікі абазначаюць сукупнасць аднародных або падобных прадметаў, якія ўспрымаюцца як непадзельнае цэлае: *лісце*, *калоссе*, *вучнёўства*, *бярэзнік*.

Значэнне зборнасці выражаецца:

- пры дапамозе суфіксаў **-ств-** (*-цтв-*), **-ат-**, **-ар-**, **-нік-**, **-й-** і інш.: *студэ́нцтва*, *бедна́та*, *маши́кара*, *алеши́нік*, *звяр'я́т* [*й + о*];
- шляхам падаўжэння зычных: *калоссе*, *насенне*, *лама́чча*.

Зборныя назоўнікі не спалучаюцца са словамі *два*, *тры* і маюць форму толькі адзіночнага ліку.

177. Выпішыце з прапанаваных пар слоў зборныя назоўнікі. Чым яны адрозніваюцца ад канкрэтных назоўнікаў?

Лісты — лісце, каласы — калоссе, галіны — голле, прамяні — праменне, крылы — крылле, птушкі — птаства, звяры — звяр’ё.

Падкрэсліце словы з падоўжанымі зычнымі гукамі. Паміж якімі гукамі зычныя могуць вымаўляцца падоўжана?

Пракаменціруйце правапіс слова з апострафам.

178. Прачытайце верш.

Светлячок

Дзе вербы плакучай галінкі
Адбіў серабрысты патак,
На дробным лісточку расінку
Аднойчы сустрэў светлячок.
Сустрэў ён і залюбаваўся,
Як ранняя, ціхай парой

У светлых **прамёнях** яна ўся
Вясёлкавай ззяе красой.
Часамі яна ў аддаленні
З галінкі якой замігціць,
Схаваецца зноў у **праменне**,
Пакуль светлячок дабжыць.

М. Танк.

Які з выдзеленых назоўнікаў указвае на колькасць, а які — на сукупнасць?

Знайдзіце ў апошнім сказе верша зборны назоўнік. Дакажыце, указваючы адметныя марфалагічныя прыметы, што ён адносіцца да зборных.

Выпішыце з верша словы, напісанне якіх адпавядае правілу «Правапіс **д і дз, т і ц**».

179. Прачытайце і адгадайце загадкі.

1. Была жоўтай, стала зялёнай, сонца пацалавала, зноў жоўтай стала. 2. Вырас куст, на кусце домікі, а ў доміках дзеткі. Домікі разваліліся, дзеткі пакаціліся. 3. На вадзе родзіцца, на агні вырастае, а як у вадзі пападае, зноў прападае. 4. Белы, як снег, салодкі, як мёд. 5. Салодкі, ды не цукар, ліпкі, ды не клей, смачны, ды не цукерка.

А д г а д к і: *гарох, пшаніца, мёд, соль, цукар.*

Падумайце і адкажыце, ці паддаюцца запісаныя назвы лічэнню. Ці можна гэтыя рэчывы вымяраць?

180. Прачытайце. Выпішыце ў адзін слупок словы, якія абазначаюць прадметы, што можна палічыць; у другі — словы, якія абазначаюць прадметы, што палічыць нельга.

Ліст, лістота, лісце, алей, дзятва, галінка, голле, студэнт, студэнцтва, мука, калоссе, каласок, сок, пер'е, шоўк, дубняк, дубок, суніцы, духі.

Як называюцца гэтыя групы назоўнікаў?

Назоўнікі, якія абазначаюць назвы рэчываў аднароднага саставу, называюцца **рэчыўнымі**. Да рэчыўных назоўнікаў адносяцца назвы:

- розных матэрыялаў: *сталь, нафта, азот, соль*;
- траў, агародных культур, ягад: *пшаніца, капуста, чабор, маліны*;
- харчовых прадуктаў: *чай, цукар, малако, сыр*;
- лекаў: *аспірын, валідол*;
- тканіны: *шоўк, бавоўна*;
- прыродных з'яў: *снег, град, іней*.

Рэчыўныя назоўнікі не спалучаюцца са словамі *два, тры* і іншымі і маюць форму толькі адзіночнага або толькі множнага ліку.

181. Спішыце, устаўляючы прапушчаныя літары і раскрываючы дужкі. Падкрэсліце рэчыўныя назоўнікі, вызначце іх лік.

Лета (*у/ў*) бабулі жыла (*у/ў*)нучка Зіна,
Ела ц..булю, клубніцы, маліны.

Бабуля з яга.. варэ(*н/нн*)е варыла,
Унучку на радасць карміла-паіла,

Сок выціскала (*с/з*) маліны, каліны.

— Карысна, — казала, — адны вітаміны.

Ябл..кі церла, чысціла бручку.

— Еш на здароўе, расці, мая (*у/ў*)нучка

Х. Жычка.

